

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHDA XORIY TAJRIBASI VA UNDA SAMARALI FOYDALANISH YO'LLAR

Xushvaqov Anvar Boqievich

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8016069>

ARTICLE INFO

Received: 29th May 2023

Accepted: 07th June 2023

Online: 08th June 2023

KEY WORDS

Kambag'allik, ijtimoiy himoya, yalpi ichki mahsulot, o'rtacha daromad, tahlil, iqtisodiyotni rivojlantirish.

ABSTRACT

Mazkur maqolada mamlakatimizda amalga oshirilayotga islohotlar va ijtimoiy soha rivojiga qaratilgan mexanizmlar, xususan kambag'allikni kamaytirish va aholining daromadlari miqdorini normal darajada ko'tarishga oid bazi tavsiyalar va xalqaaro miqyosda ushbu muammoning yechimlari haqida manbalar tahlili keltirigan.

KIRISH

Ma'lumki, hozirgi kunda kambag'allikka qarshi kurash mamlakatimizda o'ta dolzarb masalalar sirasiga kiradi. Agar inson kambag'al bo'lsa, kasal bo'lib qolgan sharoitda doktorga uchrashish uchun shaharga qatnashiga, dori-darmonlarni xarid qilishga, shifokor ko'rigidan o'tishga, laboratoriya tahlillari va boshqa tashxis qo'yish uchun qilingan tahlillar uchun to'lov qilishga imkoniyati bo'lmaydi.

Inson kambag'al oilaga mansub bo'lsa, farzandi mutaxassislik bo'yicha ta'lim olish imkoniyatidan mahrum bo'lib qolishi mumkin, chunki, bunday o'qishlarning aksariyat qismi pullik bo'lib, kontrakt asosida amalga oshiriladi. Ushbu holat uning kelajakdagi daromadlari darajasiga ham salbiy ta'sir etadi. Chunki, malakali mehnat bilan malakasiz mehnatning o'rtasidagi "topishtutinishi" turli darajada bo'ladi. Bunday aholi qatlami nafaqat aholining o'ziga, balki jamiyatga ham zarar. Kambag'allikka qarshi kurash masalasi global masala bo'lganligi tufayli BMT Bosh Assambleyasi kambag'allikka qarshi kurash bo'yicha o'n yilliklarni e'lon qilib, tegishli tadbirlarni amalga oshirib kelinmoqda. Birinchi o'n yillik o'z ichiga 1998- 2007 yillarni qamrab olgan bo'lsa, ikkinchi o'n yillik 2008-2017 yillarga to'g'ri keldi. Hozir uchinchi o'n yillikka mo'ljallangan 2018-2027 yillarni qamrab oladigan Rezolyusiyasi qabul qilindi. Ushbu Rezolyusiyada oldingi o'n yillikda erishilgan natijalar darajasini saqlab qolgan holda qashshoqlik bilan kurashishni takomillashtirish hamda uni mustahkamlash yo'lida samarali va muvofiqlashtirilgan vazifalarni amalga oshirishga qaratilgandir. Bunga asosan juda ko'plab mamlakatlar ham qashshoqlikdan butunlay qutilish rejalarini ishlab chiqqan.

Jumladan Xitoy, Pokiston, Bangladesh kabi mamlakatlar shu qisqa davrda butunlay kambag'allikdan qutilish rejasini ishlab chiqqan va buni muvoffaqiyat bilan amalga oshirmoqda. Shuning uchun ham mamlakatimiz Prezidenti kambag'allikni tugatish bo'yicha

tegishli chora-tadbirlarni amalga oshirish yuzasidan qator Farmon va qarorlarni qabul qildi hamda ularni amalga oshirish bo'yicha bir qanda Davlat va hududiy dasturlarni ishlab chiqish borasida tegishli ko'rgazmalar berib kelmoqda. Zero hayotda munosib yashay olmagan kishi hech mahal davlatdan ham bugungi kundan ham rozi bo'lmaydi. Bularni inobatga olib, mamlakatimizda ham to'rtta muhim hujjat ishlab chiqilishi belgilangan. Bular: «O'zbekiston Respublikasining 2030 yilgacha «Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish konsepsiyasi», «Sanoatni rivojlantirish strategiyasi», «Kambag'allikni qisqartirish dasturi» hamda 2021 yildan boshlab barcha hududlarda iste'mol savatchasi va tirikchilik uchun zarur eng kam miqdorlar joriy qilinishini ko'zda tutilgan. Bulardan tashqari ham kambag'allikni qisqartirishga qaratilgan ancha tadbirlar amalga oshirilmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ammo masalaning ayrim nazariy, uslubiy va amaliy muammolarini borki, uni tadqiq qilib tegishli xulosalar va ilmiy tavsiyalar ishlab chiqishni taqozo qiladi. Masalaning bu jihati mazkur ishning dolzarbligini belgilaydi. Kambag'allik darajasi qanday belgilanadi va nima bilan o'lchanadi? Kambag'allik chegarasini belgilashda BMT inson ehtiyojlari uchun zarur bo'lgan asosiy tovar va xizmatlarni xarid qilish uchun yetarli bo'lgan daromadlar miqdorini asos qilib oladi. Bunday tovarlarga oziq-ovqat mahsulotlari, kiyim-kechak, turarjoy haqini to'lash, suv bilan ta'minlash, elektr energiyasi, maktab ta'limi, tibbiy xizmat kabilarni kiritishni tavsiya qiladi. Shunga asosan kambag'allik darajasini global miqyosda va har bir mamlakatlar doirasida aniqlanadi.

Ma'lumki, Jahon banki 1990 yildan buyon «Kambag'allik va yalpi farovonlik» ma'ruzasini e'lon qilib kelmoqda. Ushbu ma'ruzada har safar qashshoqlikning xalqaro chegarasi e'lon qilinadi¹.

TADVIQOT METODIKASI VA EMPIRIK TAHLIL

Hozirgi kunda ushbu ko'rsatkichning miqdori 1,9 dollarni tashkil qiladi. Shuni qayd etish joizki, kambag'allik darajasi Jahon Bankining hisob kitobi bo'yicha qashshoq davlatlarda va rivojlangan mamlakatlarda turlicha o'lchanadi. Bundan tashqari vaqt o'tishi bilan bu chegara ham o'zgarib boradi. Agar uning qisqagina tarixiga nazar solsak, 1990 yilda kambag'allik darajasi kuniga bir kishi uchun 1 dollorga yaqin qilib belgilangan edi. 2005 silga kelib, ushbu ko'rsatkich qayta hisoblanib, 1,25 dollorga yetkazildi.² 2015 yilda ushbu global kambag'allik ko'rsatkichini har bir kishiga bir kunda, yuqorida ta'kidlanganidek, 1,9 dollar qilib belgiladi. Jahon bankining «Kambag'allik va yalpi farovonlik» bo'yicha so'nggi 2018 yilning oktyabr oyidagi ma'ruzasida ham shu raqam saqlanib qolingan. Agar shu me'zondan kelib chiqiladigan bo'lsak, mamlakatimizda oilalar soniga qarab daromadlar darajasi quyidagicha bo'ladi.

Ushbu ko'rsatkich kambag'allik darajasining eng past chegarasi hisoblanadi. Bundan past bo'lsa, bunday aholining ahvoli qashshoq aholi toifasiga kiradi. Agar ushbu me'zondan kelib chiqiladigan bo'lsa, bir kishiga bir kunda o'rtacha 19,3 ming so'm (1,9 dollar) mablag' kerak bo'lar ekan, 5 kishiga 96,4 ming so'm (9,5 dollar) va nihoyat 8 kishilik oilaga 154,3 ming so'm (15,2 dollar) zarur bo'lar ekan. Agar oilada 10 kishi yashasa, 193,0 ming so'm mablag'ni talab qiladi. Ushbu ko'rsatkichning bir oylik miqdori mos ravishda 1 kishiga 578,6 ming so'm

¹ G.R.Boltaboeva. Kichik biznes innovatsion texnologiyalarning ahamiyati, Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik muammolari yechimlari va rivojlanish istiqbollari nomli ilmiy maqola va tezislari to'plami.

² <https://www/pv.uz>

(57 dollar), 5 kishiga 2892,8 ming so'm (285 dollar) va 8 kishiga 4628,4 ming so'm (456 dollar) ni, 10 kishiga 5786,0 ming so'mni (570 dollar) tashkil qiladi. Ushbu ko'rsatkichni bir yilga hisoblaydigan bo'lsak, mos ravishda 1 kishiga 6942,6 ming so'm (684 dollar), 5 kishiga 34713,0 ming so'm (3420 dollar) va 8 kishiga 55540,8 ming so'm (5472 dollar) ni, 10 kishiga 69426,0 ming so'mni (6840 dollar) tashkil etadi³.

NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 26 martdagi "Iqtisodiyotni rivojlantirish va kambag'allikni qisqartirishga oid Davlat siyosatini tubdan yangilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5975-son farmonida: "hududlarda aholining turmush darajasi va sifatini yaxshilash, xususan, kambag'allikni qisqartirish vazifalari ko'p jihatdan iqtisodiyotning barcha tarmoq va sohalarining raqobatbardoshligini oshirish hamda tadbirkorlikni rivojlantirish uchun fundamental sharoitlarni yaratib berish hisobiga yangi va barqaror ish o'rinlarini tashkil etish bilan bevosita bog'liqdir", deb ta'kidlandi⁴.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti raisligida 2020 yil 27 fevral kuni tadbirkorlikni rivojlantirish orqali kambag'allikni qisqartirishga qaratilgan chora-tadbirlar bo'yicha videoselektor yig'ilishida mamlakatimizda kambag'allik darajasiga oid statistik ma'lumotlar keltirildi. "Dastlabki hisob-kitoblarga ko'ra, 12-15 foiz yoki 4-5 million aholimiz kambag'al. Bu ularning bir kunlik daromadi 10- 13 ming so'mdan oshmayapti, degani. Yoki bir oilada mashina ham, chorva ham bo'lishi mumkin, lekin bir kishi og'ir kasal bo'lsa, oila daromadining kamida 70 foizi uni davolashga ketadi.

XULOSA VA MULOHAZALAR

Xulosa qilib aytganda kambag'allikka batamom barham berish uchun mamlakatimizda xorijiy tajribalarga asoslangan kechiktirib bo'lmaydigan masalalarni hal qilish masalasi asosiy muammolardan hisoblanib ushbu yo'nalishda avvalo quyidagi jihatlarni hisobga olish lozimligini tahlil qildik:

- mamlakatimizda kambag'allikni qisqartirish bo'yicha aniq tashkiliy, iqtisodiy, huquqiy mexanizmlarini ishlab chiqish, xorijiy tajribani inobatga olgan holda kambag'allik darajasini aniqlash mezonlari va baholash uslubiyatini joriy qilish, ijtimoiy ta'minotning minimal standartlari va me'yoriy asoslarini ishlab chiqish va amaliyotda keng foydalanishni yo'lga qo'yish.
- har bir mahalla kesimida Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi tomonidan fuqarolarining yashash sharoitlari va ijtimoiy ahvoli o'rganilib, yashash minimumi va minimal iste'mol savatini hisoblash metodologiyasini ishlab chiqish hamda aholi daromadlari tabaqalashuvini o'rganish bo'yicha tizimli ishlarni olib borish hamda ularning davlat maqsadli dasturlari bilan o'zaro muvofiqligini ta'minlash.
- aniqlangan ijtimoiy ahvoli tang aholi qatlamlarining ro'yxatini shakllantirish va ularning har birida qanday imkoniyatlar mavjudligini o'rganilishi va shunga asoslangan holda kambag'allikni tugatishning aniq manzilli yo'nalishlarini ishlab chiqish lozim bo'ladi.

mamlakatimizda mehnat bozori va uning tarkibini sifat jihatdan rivojlantirish, ishchi kuchi migratsiyasi jarayonlarini tahlil qilish, takomillashtirish hamda mehnat resurslarini

³ R.X.Ayupov, G.V.Boltabobeva. O'zbekistonda innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish muamolari va yechimlari .- T.TMI.-2013.

⁴ <https://www.integer.uz/steam>

taqsimlash borasida o'zaro muvofqlikdagi ishlarni olib borish barobarida aholining o'zini o'zi band qilish prinsipini joriy qilish evaziga bandlik muammosini hal qilishga kirishish. Beshinchidan, mamlakatimiz miqyosida va uning barcha hududlarida, ularning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, iste'mol savatchasi va tirikchilik uchun zarur bo'lgan eng kam miqdordardagi daromadlar darajasini ishlab chiqish va joriy qilinishini tezlashtirish ham maqsadga muvofiq.

References:

1. Farmon (2020) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Iqtisodiyotni rivojlantirish va kambag'allikni qisqartirishga oid Davlat siyosatini tubdan yangilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5975-son. 26.03.2020 yil. (Decree (2020) No. PD-5975 of the President of the Republic of Uzbekistan "On measures to radically update the state policy on economic development and poverty reduction." 26.03.2020.)
2. R.X.Ayupov, G.V.Boltabobeva. O'zbekistonda innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish muamolari va yechimlari .-T.TMI.-2013.
3. G.R.Boltaboeva. Kichik biznesda innovatsion texnologiyalarning ahamiyati, Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik muammolari yechimlari va rivojlanish istiqbollari nomli ilmiy maqola va tezislari to'plami.
4. <https://www.integer.uz/steam>
5. <https://www/pv.uz>